

О. В. Антонова,
канд. наук із соц. комунік.

УДК 007: 304: 070: 82-92

Оригінальні жанрові форми інтерв'ю в письменницькій публіцистиці

Статтю присвячено визначенню особливостей реалізації комунікативної стратегії інтерв'юера в оригінальних жанрових модифікаціях інтерв'ю як невід'ємної складової письменницької публіцистики.

Ключові слова: інтерв'ю, комунікативна стратегія, авторська прагматика тексту, режисура інтерв'ю.

На сучасному етапі розвитку мас-медійної системи, що характеризується превалюванням діалогічних форм журналістики над монологічними, «діалогізацією самого процесу спілкування з аудиторією» [1, 152], жанр інтерв'ю привертає увагу через свою високу частотність застосування та активне тиражування.

Аналіз текстів інтерв'ю як жанру журналістики становить особливий інтерес, оскільки вони є своєрідними маркерами соціальної ролі інтерв'ююваної особистості, індикаторами актуальних проблем сучасності, настроїв суспільства тощо. Поставлені запитання, ті події, оцінка й коментар яких цікавить аудиторію, коло проблем, про які йшлося, – усе це виявляє рівень авторитету інтерв'ююваної особи, засвідчує суспільні очікування, пов'язані з його діяльністю, повноваження, делеговані громадськістю, окреслює адресну аудиторію його виступів.

У письменницькій публіцистиці жанр інтерв'ю посідає особливе місце, оскільки, як слушно зазначила В. Галич, він «надає ... набагато ширші можливості для виходу на велике коло читачів (слухачів, глядачів), ніж інші публіцистичні жанри» [2, 381], бо цей жанр згідно з дефініцією «передбачає оприлюднення в пресі, на радіо чи телебаченні розмови з конкретною особою» [3, 315], це «бесіда, розрахована на обнародування» [4, 476].

Метою розвідки є визначення особливостей реалізації комунікативної стратегії інтерв'юера в оригінальних жанрових модифікаціях інтерв'ю як невід'ємної складової письменницької публіцистики.

Об'єктом дослідження стали тексти жанрових модифікацій письменницьких інтерв'ю М. Жулинського та М. і С. Дяченків, *предметом* – особливості вибору митцями комунікативної стратегії для самопрезентації в оригінальних формах інтерв'ю, специфічні жанрові особливості інтерв'ю в письменницькій публіцистиці.

Можна сміливо стверджувати, що жанр інтерв'ю володіє високим впливовим потен-

ціалом, є ефективним знаряддям привернення уваги аудиторії до гострих проблем сучасної дійсності. Завдяки концентруванню уваги реципієнтів на конкретній особистості, що перебирає на себе функції своєрідного рупора певної соціальної групи, продуманій драматургії, майстерній комунікативній стратегії журналіста-інтерв'юера текст інтерв'ю акумулює заряд сугестії й дозволяє в доступній, виразно особистісній, підкреслено неупередженій формі реалізувати авторську прагматику. Особливо це стосується випадків, коли інтерв'ю за своєю композиційною організацією наближається до бесіди, стає діалогом рівноправних співрозмовників, які не виконують чітко регламентованих й закріплених ролей «інтерв'юер – інтерв'ююваний», а беруть рівноправну участь у створенні дискурсу розмови. На думку М. Лукіної, «перша умова такого інтерв'ю – великий професійний досвід, творча репутація журналіста. Друга – правильний вибір співрозмовника, за допомогою якого завдяки його здібностям, вчинкам чи соціальному становищу журналісту вдасться вийти на глибокий рівень узагальнень, побачити в проблемі драму, а в персональній долі – загальнолюдське начало» [5].

Письменницька публіцистика як «специфічний різновид публіцистики взагалі» [6], як парадигма творів, що тяжіють до оригінального вираження авторського «я», до пошуку нових методів впливу на аудиторію, часто репрезентує нові, своєрідні модифікації усталених жанрових канонів. Особливо помітно особистість автора позначається на творчих пошуках у жанрі інтерв'ю.

У публіцистичній спадщині М. Жулинського знаходимо таку оригінальну жанрову форму інтерв'ю, як автоінтерв'ю (вказівка на жанр авт. – О. А.). Своєрідна, оригінальна за змістом «розмова з самим собою» підняла завісу над творчою майстернею літературознавця, дозволила побачити його творчі наміри, плани, почути його сумніви та тривоги, пізнати життєві

переконання та професійне кредо. Цей твір став передмовою до книжки митця «Наближення» (1986) і засвідчив той високий рівень вимог, що їх автор ставив до себе як до літературного критика.

Звернення до такої оригінальної форми, як автоінтерв'ю в письменницькій публіцистиці, вочевидь, є не випадковим. Потреба в самопізнанні, у розкритті своєї світоглядної позиції як причини виникнення цієї жанрової варіації поєднується з чіткою настановою митця на переконання читачів. Провівши їх лабіринтами своєї душі в автоінтерв'ю, публіцист підштовхує реципієнтів до відчуття ототожнення себе з комунікантом, до перебирання його думок, світоглядних засад, аксіологічних настанов життєвого й творчого кредо. Таким чином, саме обирання жанрової модифікації автоінтерв'ю можна розглядати як комунікативну стратегію публіциста.

Комунікативна стратегія «полягає у такому розгортанні тези (основної думки), за допомогою якої не лише можна якнайкраще розкрити зміст, а й вплинути на ситуацію» [6, 106], вона «зумовлюється цільовою настановою й відображається у плані або в тезах підготовленого мовленнєвого твору» [6, 106]. Складність вибору комунікативної стратегії при створенні інтерв'ю для засобів масової інформації полягає в необхідності врахування двох ліній комунікації журналіста: з інтерв'юваною особою та з масовою аудиторією (читачі, слухачі, глядачі), при цьому журналіст має опікуватись насамперед «порозумінням» свого співрозмовника та реципієнтів тексту.

Вибір комунікативної стратегії ведення інтерв'ю визначається особистістю співрозмовника. Особливо цікавою є комунікативна стратегія автоінтерв'ю як розмови з самим собою.

Науковець М. Жулинський з психологічною достовірністю витворює два образи: суворого й вимогливого критика-інтерв'юера та відвертого й щирого автора книжки, який відповідає на його запитання й зауваження. Ці образи-персонажі бесіднують, дискутують, сперечаються й погоджуються з думками один одного, відкриваючи перед майбутніми читачами глибини справжнього авторського «я».

Укладені в уста свого уявного інтерв'юера навмисне загострені, прискіпливі критичні пасажі (наприклад, «Чи не пішов тут автор книги шляхом коротким і безпечним, а саме: зібрав уже написане, дописав незавершене – і з'явилася книга літературних есе із вкрапленням діалогів автора з письменниками?» [7, 4], «А чим зумовлена назва «Наближення»? Застереження на випадок критичних закидів щодо неповноти вміщених у книзі літературних портретів, близькості чи неточності оцінок про творчість

обраних для дослідження прозаїків?» [7, 5]) спонукають митця дати свої відповіді, що вкупі витворюють дискурс розмови, дивовижний за ступенем відвертості й заглиблення в авторський світ, у таємничу царину творчих задумів і спроб їх реалізації. Вважаємо це не спробою нейтралізації негативних відгуків, а реалізацією прагнення пояснити суперечливі моменти собі як найвимогливішому цензору, відшукати відповіді на власні важливі запитання, у розмові з самим собою глибше усвідомити свою мету.

Успішна самопрезентація публіциста в жанровій формі автоінтерв'ю зумовлена високою комунікативною культурою митця, продуманою реалізацією обраної стратегії. Як зазначала І. Іванова, в інтерв'ю «достатньо чітко простежується образ і автора, і адресата (причому останній має подвійну природу – це й інтерв'юер, і читач/глядач)» [8, 11], тому митець не лише витворив переконливі образи співрозмовників, а й передбачив та врахував у процесі створення автоінтерв'ю реакцію реципієнтів, спрогнозував їх зауваження, те коло проблем, що могло б їх зацікавити.

У діалозі зі своєрідним alter ego літературознавець доходить висновку про необхідність психологічного заглиблення у творчий світ письменників-шістдесятників, бо загальна панорама творчого життя літературного покоління неможлива без глибоко індивідуалізованих портретів персоналій: «Щоб зрозуміти бодай якоюсь мірою, що ж собою являє сьогодні література, необхідно пізнати творчу особистість чи не кожного із тих, хто її творить і виступає її конкретним, індивідуальним уособленням і вираженням. Але як це непросто здійснити! Справжній митець – це велика таємниця, «розгадувати» яку шляхом проникнення у його художній світ судилося не одному поколінню» [7, 6].

Не менш цікавим для аналізу видається кросінговер (вказівка на жанр авт. – О. А.), який за своєю суттю наближений до автоінтерв'ю Марини та Сергія Дяченків, створений ними для збірника «Варан» [9]. Кросінговер – це взаємоінтерв'ю митців – учасників творчого тандема, що відомі не лише як письменники-фантасти, у їх творчому доробку вагоме місце посідають і публіцистичні твори.

Для ефективної самопрезентації митці обирають оригінальну форму взаємоінтерв'ю. Творчий дуєт, що в канві художнього чи публіцистичного твору постає як одна авторська особистість, у тексті кросінговера розділяється. Письменники при виборі комунікативної стратегії йдуть «від зворотного» – від цілісного образу єдиного автора до двох підкреслено окремих особистостей.

І Марина, і Сергій перебирають на себе роль «незалежних експертів», намагаючись об'єк-

тивно висвітлити особливості одне одного. Вони свідомо чітко розмежують комунікативні ролі «інтерв'юер – інтерв'юйована особа», їхні запитання короткі, лаконічні, але місткі, сформульовані таким чином, щоб підштовхнути співрозмовника до докладної відповіді. Розпад звичного образу автора, розщеплення його на два незалежні складники відбувається наче просто на очах читачів. Обрання такої форми самоінтерв'ю дозволяє письменникам легко й невимушено зацікавити читачів, підняти завісу над творчою лабораторією тандема, запропонувати їм своєрідну гру розкодування – хто ж є хто у цій розмові.

Обидва учасники кросінгвера активно включаються в гру з читачем. Вони вибудовують специфічний вербальний код, що маркує правила цієї гри. З одного боку, їхня комунікативна поведінка є підкреслено нейтральною, відстороненою, незалежною. Запитання всеохопні, стосуються різних сфер життя, але всі вони мають відбиток запланованої гри, марковані старанним удаванням сторонніх співрозмовників: «Ти читав фантастику в дитинстві?» [9], «Ти вважаєш себе сентиментальним?» [9]. Відповіді увиразнюють характер гри з читачем, у тексті відповідей раз у раз з'являється вербальне позначення «співавтора», якого наполегливо відмежують від «інтерв'юера». Так, на запитання Марини: «Чому ти ніколи не працюєш під музику? Вона тебе відволікає?», Сергій дає відповідь: «До знайомства з моїм співавтором музика була постійним тлом у моєму житті. Коли народилася Стаска і я вигулював її в колясці по нашому парку – теж слухав музику і її привчав. Але поступово виявилось, що в таких великих дозах дівочій частині нашої сім'ї музика нестерпна. Вона відволікає співавтора, з яким у нас єдиний робочий кабінет. І я оглух» [9].

Але час від часу письменники знімають маски й повертаються у звичні комунікативні ролі співавторів і навіть подружжя. Так, Марина вдається до «позакадрових коментарів» відповідей Сергія, а Сергій ставить їй особисті запитання, маркуючи вербально спільну творчу діяльність. Він раз у раз немов повертається до давньої розмови з Мариною, роблячи читачів її свідками: «Я все намагаюся наблизити тебе до мелодрами, поєднати її з фантастикою. Але ти вперто уникаєш такого союзу. Чому?» [9]. Авторська особистість, вербалізована в тексті

кросінгвера, поступово «замикається», з'єднується, відновлюється рівновага діалектичних доміант єдності й окремоті в тексті.

Тож оригінальні жанрові модифікації інтерв'ю в письменницькій публіцистиці дозволяють читачам не лише зазирнути у творчу лабораторію митців, вони стають своєрідною квінтесенцією світоглядних засад автора. Виносячи на суд читачів свою авторецепцію, публіцисти досягають вищого ступеня відвертості, завойовуючи довіру аудиторії.

Отже, використання в письменницькій публіцистиці оригінальних жанрових модифікацій інтерв'ю, таких як автоінтерв'ю та кросінгвер, є закономірним наслідком творчих пошуків митців та намаганням віднайти якнайвдалішу форму для репрезентації себе перед читацькою аудиторією. Підкреслена дистанційованість, чітке розмежування комунікативних ролей інтерв'юйованого й інтерв'юера за умови виконання їх однією особистістю, запрошення читачів до гри з розкодування особистості митця роблять оригінальні модифікації жанру популярними, привертають увагу аудиторії та дозволяють донести свою думку до широкого кола читачів.

1. *Здоровага В. Й.* У майстерні публіциста. Проблеми теорії, психології та публіцистичної майстерності / В. Й. Здоровага. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1969. – 180 с.

2. *Галич В. М.* Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності : монографія / В. М. Галич. – К. : Наук. думка, 2004. – 816 с.

3. *Літературознавчий словник-довідник* / [уклад. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.

4. *Словник іншомовних слів* / [уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарупа]. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.

5. *Лукина М. М.* Технология интервью : учеб. пособ. для студ. вузов по направлению и спец. «Журналистика» / М. М. Лукина. – М. : Аспект Пресс, 2003. – 188 с.

6. *Серажим К. С.* Структура публіцистичного тексту: загальні підходи до текстологічного аналізу // Наукові записки Інституту журналістики. – 2002. – Т. 1.

7. *Жулинський М. Г.* Наближення: літературні діалоги / М. Г. Жулинський. – К. : Дніпро, 1986. – 278 с.

8. *Иванова И. В.* Жанр интервью: формы бытования и языковые особенности : автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – Астрахань, 2009. – 23 с.

9. *Дяченко М.* Кроссингвер опыт перекрестного интервью [Електронний ресурс] / М. Дяченко, С. Дяченко. – URL: <http://www.rusf.ru/marser/books/publ/pub17.htm>.

Подано до редакції 17. 09. 2013 р.

Antonova Olga. The original genre forms of interview in writing journalism.

This article is deals with identifying of special features of implementation of communicative strategy of an interviewer in the original genre modifications of interview as an integral part of writing journalism.

Keywords: interview, communicative strategy, author pragmatics of text, interview directing.

Антонова О. В. Оригинальные жанровые формы интервью в писательской публицистике.

Статья посвящена анализу особенностей реализации коммуникативной стратегии интервьюера в оригинальных жанровых модификациях интервью как неотъемлемой составляющей писательской публицистики.

Ключевые слова: интервью, коммуникативная стратегия, авторская прагматика текста, режиссура интервью.